

MIKKO WECKROTH
FT, erikoistutkija
Luonnonvarakeskus

KATRI HAMUNEN
MMT, tutkija
Luonnonvarakeskus

LEENA LESKINEN
FT, hankepääällikkö
Suomen metsäkeskus

Digitaalisuus ja maaseudun sosiaalinen pääoma – sopeutumista hybridiratkaisujen kautta?

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.119905>

Vaikka maaseudun (taikka kaupungin) määritelmästä ei olekaan alan tutkijoiden kesken selkeää yhteisymmärrystä (esim. Woods 2007), voidaan sanoa, että maaseutua elin- ja toimintaympäristönä määrittävät sekä relationaaliseen että absoluuttiseen tilaan liittyvät pitkät etäisyydet. Toisin sanoen maaseutu yhdistetään – ainakin mielikuvissa – tiettyyn syrjäisyyteen suhteessa taloudellisen ja poliittisen vallan keskuksiin. Kaupunkien ja maaseudun välisiä eroja selittävät siten osaltaan käytettävissä olevien tiedonvälityksen ja tietoverkkojen teknisten ratkaisujen, kuten esimerkiksi laajakaistayhteyksien, saatavuus.

Teknologisten erojen lisäksi kaupungin ja maaseudun eroja jäsentävät sosiaaliskulttuuriset tekijät. Kaupungeissa ja maaseutumaisilla alueilla painottuvat esimerkiksi erilaiset sitovan (*bonding*) ja siltaavan (*bridging*) sosiaalisen pääoman muodot (esim. Sørensen 2016). Sitovassa sosiaalisessa pääomassa korostuvat tiedonvaihto ja luottamus oman, tiiviin yhteisön kesken, mikä on ominaista maaseutuyhteisöille. Kaupungeissa taas siltaava sosiaalinen pääoma mahdollistaa esimerkiksi uuden tiedon leviämisen eri yhteisöjen välillä. Honkaniemi ja Luoto (2021) tarkastelivat sosiaalisen pääoman muotojen ja valokuituverkon sidonnaisuuksia ja päätyivät esittämään, että sitovalla ja siltaavalla sosiaalisella pääomalla on toisiinsa kietoutuvat roolit: siltaava sosiaalinen pääoma voi tehostaa ja

tiivistää sitovaa sosiaalista pääomaa tekemällä näkyväksi paikallisesti tärkeitä kehittämisen teemoja.

Tämä puheenvuoro toimii kommentaarina Honkaniemen ja Luodon (2021) analyysiin. Tarkoituksena on luoda katsaus digitaalisiin verkostoitumis- ja vuorovaikutusratkaisuihin osana maaseudun kehittämistä. Tarkastelun ajallisena kontekstina toimii koronakriisi, joka on muokannut ihmisten vuorovaikutusta pakottamalla ihmisiä – sekä hankkeita ja järjestöjä – siirtymään työ- ja vapaa-ajalla fyysisestä vuorovaikutuksesta ja kommunikaatiosta sähköisiin etäratkaisuihin. Puheenvuoron niin sanottuna institutionaalisenä kontekstina toimii Euroopan Sosiaalirahaston (ESR) rahoittama SOPULI-hanke (*Sopeutumiskyvyllä uusiutumista ja liiketoimintaa maaseutumaisemaan*), joka joutui monien muiden kehittämis- ja tutkimushankkeiden tavoin sopeutumaan uuteen toimintaympäristöön ja sopeuttamaan toimintaansa koronapandemiasta johtuviin liikkumis- ja tapaamisrajoitteisiin. Hanketta toteutettiin vuosien 2019–2022 aikana. Jo alun perinkin SOPULI-hankkeen yhtenä tavoitteena oli vahvistaa digitalisaation tuomia mahdollisuuksia maaseutualueiden asukkaille sekä metsä- ja maatalouselinkeinossa toimiville yrittäjille; lisätä heidän tietoisuuttaan ja osaamistaan digitaalisista kanavista ja lisätä asukkaiden omaa digitaalisen tiedon tuottamista ja jo olemassa olevan tiedon hyödyntämistä. Yksi SOPULI-hankkeen lähtökohdista oli myös lisätä maaseudun asukkaiden ja yrittäjien tietoa ja kykyä hyödyntää avoimia aineistoja.

Hankkeen puolivälissä alkanut pandemia muutti hankkeen toteutustapaa rajusti ja painotti digitaalisuuden osuutta. Koronapandemian levittyä nopeasti Suomeen vuoden 2020 alussa otettiin käyttöön myös valmiuslaki, jonka pohjalta julkisten kokoontumisten suurimpia sallittuja ihmismääriä rajoitettiin, kouluissa siirryttiin etäopetukseen ja työpaikoilla etätöihin. Tapaamisrajoitusten tullessa voimaan perinteisten, kylätaloilla tai tuvissa järjestettyjen kyläiltojen sijaan tapaamiset siirrettiin verkkoon. Esimerkiksi neuvontaorganisaatiot ja puun ostajat kautta maan ovat järjestäneet metsänomistajille auditoriokoulutusten ja makkaranuotioiden sijaan lukuisia webinaareja.

Tarkastelemme puheenvuorossamme sitä, millaisena tämä digisiirtymä on koettu ja miten siinä on onnistuttu. Tarkoituksena on tunnistaa osallistujien ja hankkeen toteuttajien myönteisiä ja kielteisiä kokemuksia sekä uusia toimintamalleja, joita voidaan hyödyntää ja kehittää myös pandemian jälkeisenä aikana. Puheenvuoron ensisijaisena yleisönä

ovat siten maaseudun kehittämisen parissa työskentelevät toimijat, järjestöt ja hankkeet, jotka suunnittelevat digitaalisten ratkaisujen roolia hanketyössään, ja toisaalta laajemmin maaseutu- ja aluekehityskysymyksiä pohtivat poliittiset päätöksentekijät ja virkamiehet.

Sosiaalinen pääoma, digitaaliset ratkaisut ja maaseutu

Tuoreessa Maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassa (Kattilakoski ym. 2021, 44) todetaan: ”Asuminen, työnteko ja yrittäjäyys maaseudulla onnistuvat vain, jos infrastruktuuri toimii ja julkiset ja yksityiset palvelut ovat saatavilla ja saavutettavissa. Tämä edellyttää myös palvelujen kehittämistä huomioiden kielelliset oikeudet. Julkisten palvelujen digitaalisessa ensisijaisuudessa on varmistettava, että maaseudun asukkailla on tosiasialliset edellytykset digitaalisten palvelujen käyttöön. Tämä edellyttää luotettavasti toimivia tietoliikenneyhteyksiä.”

Edellä mainittu tavoite on linjassa Suomen lainsäädännön kanssa (Laki digitaalisten palvelujen ensisijaisuudesta 306/2019). Yleisesti ottaen voidaan siis sanoa, että digipalvelujen laajentumisella on vahva poliittinen tuki, ja laajakaistaverkkojen rakentamista on tuettu sekä kansallisella että EU-rahoituksella (Hirvonen ym. 2020). Aluepoliittisessa keskustelussa ja hanketoiminnassa rahoituksen pääpaino on ollut niin sanottujen teknisten ratkaisujen, kuten laajakaistaverkkojen kattavuuden, parantamisessa. On kuitenkin selvää, että pelkästään tekniset ratkaisut eivät tarkoita sähköisten palveluiden käyttöönottoa tai omaksumista. Käyttöönottoon ja omaksumiseen vaikuttavat myös esimerkiksi maksukyky, ikä, osallisuus ja tietotekniikkataidot. Yhteisön niin kutsutun digitaalisen pääoman (Merisalo 2016) syntyyn tarvitaan muita sosiaalisen pääoman lajeja, mutta synnyttyään se voi vahvistaa jo olemassa olevaa sosiaalista pääomaa (Honkaniemi & Luoto 2016).

Kaupunkien ja maaseudun välisiä eroja on tulkittu myös sosiaalisen pääoman muotojen näkökulmasta, jolloin niiden eroa on jäsennetty digitaalisen kuilun käsitteen avulla (Dalvit 2018). Kuten Honkaniemi ja Luoto (2021) toteavat, sosiaalinen pääoma on liitetty tutkimuksissa menestyvien alueiden ominaisuudeksi ja alueiden välisiä kehityseroja selittäväksi, etenkin endogeenista eli sisäsyntyistä kehittämispotentiaalia korostavaksi tekijäksi. Kaupunkien ja maaseudun välisen digitaalisen kuilun olemassaolo on todettu myös Suomessa (Antikainen ym. 2017). Toisaalta pitkälle automatisoidun maatalouden tai puunkorjuun (esim.

lypsyrobotit ja metsäkoneet) myötä maaseudun toimijoiden keskuudessa voi esiintyä myös varsin syvää digitaalisten ratkaisujen hyödyntämistä. Tietoteknisten ratkaisujen kehittämisen jälkeen niiden varsinaisen käyttöönoton ratkaisevat ihmisten halukkuus ja kyvykkyys erilaisten digitaalisten palveluiden kokeilemiseen (Antikainen ym. 2017). eMaaseutuhankkeen koordinaattori Minna Jaakkola (2020) onkin todennut, että digitalisaatio etenee vain kokeilukulttuurin kautta, kun ”kokeilut siilovat digimarkkinoiden sadoista tulokkaista jyvät”.

Yhteiskunta ja sen kehityskulku muuttuu ja kehittyy suurten kriisien aikana ja niiden kautta, ja tällaiseksi myös koronapandemia on nähty. Kriisi pakottaa yhteiskunnat etsimään uutta muotoa ja järjestystä. Tämän voidaan sanoa pätevän myös yhteiskunnan alueelliseen ja tilalliseen järjestäytymiseen. Muutos voi olla tilapäinen: kriisin jälkeen palataan takaisin normaaliin, ja kehitys jatkuu kuten ennenkin. Toisaalta muutoksesta voi tulla pysyvä, jos toimintatapojen perustana olevat arvot, asenteet ja normit vaativat muutosta ja yhteiskunnan jäsenillä on halua toteuttaa pysyvä muutos (Hämäläinen & Vataja 2020). Koronapandemia on muuttanut yhteiskuntaa syvästi ja ehkä pysyvästi; se on pakottanut yhteiskunnat suureen kokeiluun digimaailmaan siirtymisessä (Kuhmonen 2020). Ulkoisten muutosten aikana sekä teknisen että sosiaalisen pääoman muodon muutokset jäsentävät maaseudun relationaalista asemaa uuteen asentoon. Kuten Honkaniemi ja Luoto (2021) esittävät, muutokset teknisissä valmiuksissa ja sosiaalisen pääoman eri muodoissa näyttäytyvät tiettyjen alueiden, kylien ja paikkojen relationaalisen aseman muutoksina osana laajempia toimijaverkostoja.

Keskitymme puheenvuorossamme tarkastelemaan ”pakotetun digikokeilun” (vrt. Jaakkola 2020) tuloksia sekä hankkeen kohderyhmien että toteuttajien näkökulmasta. Tarkastelumme painopiste on nimenomaan digitaalisten palveluiden omaksumisessa, ei niinkään teknisissä ratkaisuissa. Näin ollen lähestymistapamme vertautuu Lehtosen ja Voutilaisen (2021) määrälliseen analyysiin, joka koski mobiiliyhteyksien latausnopeuksien alueellista vaihtelua maaseudulla ja jonka johtopäätös oli, että kaupunkien ja maaseudun välinen digitaalinen kuilu on syventynyt korona-aikana.

Kokemuksia koronapandemia ajalta – hybridiratkaisuja sekä sosiaalisen pääoman muotojen dynamiikkaa

Ennen pandemiaa kyläyhteisöille ja metsänomistajille suunnatut virtuaaliset tilaisuudet ovat maaseudun kehittämishankkeissa olleet harvinaisia. Monelle maaseudun asukkaalle osallistuminen pandemian alussa järjestettyyn virtuaaliseen kyläiltaan tai muuhun vastaavaan tilaisuuteen on ollut ylipäänsä ensimmäinen kerta osallistua virtuaaliseen tapaamiseen. Näin se on tuonut mahdollisuuden oppia uutta, kunhan uskalluksen ja teknisten haasteiden kynnyks on ylitetty. Kahden koronavuoden aikana tapahtunut muutos myös niiden ihmisten taidoissa ja uskalluksessa, jotka eivät esimerkiksi työnsä puolesta ole tekemisissä virtuaalisovellusten kanssa, on SOPULI-hankkeen kokemusten mukaan ollut nopeaa. Parin viime vuoden aikana on opittu omien laitteiden ja yhteyksien ominaisuudet ja esimerkiksi se, kannattaako kesämökiltä etäkokoukseen osallistuessa pitää kameraa auki.

Vaikka kahden koronavuoden jälkeen on havaittavissa kyllästymistä luurien kanssa koneen ääressä istumiseen, on hyvin todennäköistä, että virtuaaliset tilaisuudet jäävät pysyviksi käytännöiksi myös pandemian jälkeen. Mutta missä määrin ja miten niitä kannattaa hyödyntää? Hanke-toimijoiden näkökulmasta virtuaalisuuden tuomia hyviä puolia ovat suuret osallistujamäärät. Jos kylällä järjestettyyn iltaan saadaan kokoon 20 osallistujaa, vastaavan aiheen webinaariin voi osallistua 120 kuulijaa. Tilaisuuksien järjestäjiä houkuttaa virtuaalisten tilaisuuksien järjestämisen helppous ja vaivattomampi yhteisen ajan löytäminen. Aikaa ei tarvitse käyttää matkustamiseen, ja webinaariin voi osallistua ainakin passiivisena kuulijana perunankuorinnan lomassa. Paikkariippumattomuus mahdollistaa taustaltaan ja fyysiseltä sijainniltaan monipuolisemman osallistujajoukon ja esimerkiksi kylän kausiasukkaiden mukanaolon kyläillassa.

Erilaiset hybridiratkaisut, joissa yhdistyvät eri paikat ja toimintamallit, jäävät todennäköisesti elämään ja kehittyvät edelleen. Hybriditoteutuksella voidaan kuitenkin tarkoittaa eri asioita. Hybridikäsitettä on sovellettu monenlaisen yhteiskunnallisen kehityksen kuvaukseen, ja esimerkiksi koronakriisin jälkeistä aikaa on luonnehdittu siirtymänä hybridiaikaan myös työ- ja asuinpaikan eriytyemisessä eli monipaikkaisuudessa (Rannanpää ym. 2022). Hyyryläinen ja kumppanit (2021) näkevät tuoreessa kirjoituksessaan kaupunkien ja maaseudun vuorovaikutuksen

vahvistamisen osana laajempaa yhteiskunnallista kestävyysmurrosta. He esittävät, että maaseudun ja kaupungin väliset niin sanotut hybridiset tilat voidaan ymmärtää erilaisten paikallisuuksien väliseksi uudenlaisiksi vuorovaikutuksen käytänteiksi, jotka sitovat maaseudun ja kaupungin pääomia itseensä päämääränä yhteinen hyvinvointi. Esimerkiksi virtuaaliset kyläillat edustavat hybridiratkaisuja, jotka mahdollistavat paikka-riippumattomasti kausiasukkaiden ja maaseudulla vakituisesti asuvan väestön rikkaamman vuorovaikutuksen. Tällaisten hybriditilojen voidaan myös nähdä synnyttävän uusia heikkoja suhteita (*weak ties*) ja lisäävän maaseudulta puuttuvaa siltaavaa sosiaalista pääomaa, kun yhteyksiä ja tiedonvaihtoa pystytään helpommin luomaan myös muutenkin kuin oman tiiviin yhteisön kesken (vrt. Granovetter 1973; Sørensen 2016). Virtuaalisuuden tuomia mahdollisuuksia lisätä tätä siltaavaa pääomaa kannattaa hyödyntää myös jatkossa. Tiedonvaihtoa voidaan lisätä järjestämällä virtuaalisia kyläpäällikköiltoja alueiden, esimerkiksi pohjalaisten ja pohjoiskarjalaisten kylien, välillä.

Hybridillä voidaan tarkoittaa myös tilaisuuksien järjestämisen tapaa. SOPULI-hankkeessa saatujen kokemusten mukaan hybridimallit, joissa tilaisuuksia saman aiheen ympärille järjestetään sekä fyysisesti että verkon välityksellä, toimivat hyvin. Esimerkiksi ensimmäinen tiedonjakoon painottuva tilaisuus voidaan järjestää virtuaalisesti ja toinen, käytäntöön painottuva tilaisuus vaikkapa maastoretkeilynä. Sen sijaan sellaiset hybriditapahtumat, jotka järjestetään samanaikaisesti sekä fyysisesti että virtuaalisesti, eivät kokemusten perusteella ole yhtä toimiva malli, vaikka mahdollisuutta osallistua etänä kysytäänkin nykyään lähes joka tilaisuuteen.

Voidaan siis sanoa että, koronakriisin aikana kertyneiden kokemusten ja tietovaraston pohjalta on entistä helpompi järjestää erilaiset tapahtumat tavalla, joka parhaiten toteuttaa niiden tavoitteita. Puhtaasti tiedonjakoon tähtäävät tapahtumat, joiden aiheen oletetaan kiinnostavan laajempaa ihmisjoukkoa, kuten koko maakunnan metsänomistajia, voidaan hyvin järjestää virtuaalisesti. Toisaalta virtuaalisuus vähentää spontaania ja vastavuoroista kommunikaatiota, ja etenkin suuremmissa webinaareissa tiedonvaihdanta on helposti yksisuuntaista. Kokemustemme mukaan jo entuudestaan toisensa tuntevien ihmisten kesken tiedonvaihto onnistuu myös virtuaalisesti – jonkin aikaa, kunnes kasvokkaisia tapauksia aletaan kaivata. Virtuaaliset tilaisuudet eivät ole luontevia synnyttämään vapaata sosiaalista vuorovaikutusta, ryhmäyttämään osallistujia,

luottamuksellisten keskustelujen käymiseen, yhteiseen ideointiin tai synnyttämään sellaista innostusta, joka johtaisi yhteisten ponnistelujen kautta johonkin uuteen. On pohdittu, onko tietoyhteiskunnalla, digitaalisuudella ja liiallisella siltaavalla pääomalla jopa paikallista yhteisöllisyyskokemusta ja sitovaa sosiaalista pääomaa hajottava vaikutus, kun yksilöiden aika ja huomio leviävät laajalle ja omaan yhteisöön sitoutuminen heikkenee (Honkaniemi & Luoto 2021). Etenkin pandemian vaatimien kokoontumisrajoitusten jälkeen on tärkeää muistaa kasvokkaisten kohtaamisten tärkeys, jotta yhteisöjä ylläpitävää sitovaa sosiaalista pääomaa rakentava luottamus voi syntyä ja säilyä. On myös muistettava, että potentiaalisten osallistujien kutsuminen virtuaalisiin tilaisuuksiin tapahtuu monesti sähköpostijakelulistojen ja sosiaalisen median kautta. Meillä on kuitenkin edelleen etenkin vanhempaa väestöä, joita tieto virtuaalitapahtumista ei edes tavoita ja jotka kokevat fyysiset tilaisuudet itselleen ainoaksi keinoksi osallistua.

Avoimen datan mahdollisuudet ja linkittävä sosiaalinen pääoma

Avoim data tai avoimet aineistot ovat kaikille vapaasti hyödynnettävissä olevaa ilmaista, Internet-sivustoilta löytyvää digitaalista, usein paikkaan sidottua, tietoa. Maaseudun asukkaiden ja siellä toimivien yrittäjien asuin- ja elinympäristöstä on koottu valtavasti dataa eri viranomaisten tietokantoihin. Esimerkkejä ovat Metsäkeskuksen korjuukelpoisuuskartat korjuuyrittäjille tai Museoviraston kulttuuriympäristön palveluikkunan arkeologiset kohteet kylätoimijoille. Joistakin avoimista aineistoista on tehty etenkin metsänomistajille relevantteja mobiilisovelluksia. Yhtenä SOPULI-hankkeen tavoitteena oli levittää tietoa ja lisätä maaseudun asukkaiden ja yrittäjien kykyä hyödyntää avointa dataa. Osa avoimesta datasta edellyttää syntyäkseen panosta myös kansalaisilta, alueiden asukkailta ja alueilla vierailevilta. Tällaisia ovat esimerkiksi kansalaishavainnointiin ja osallistavaan paikkatietoon (PPGIS) (Tuulentie & Kantola 2021) perustuvat menetelmät, joiden avulla tavallisten kansalaisten havainnot ja kokemukset saadaan osaksi tietovarastoja, ja parhaimmillaan ne voivat vaikuttaa päätöksentekoon. Digitaalinen kuilu voi ilmetä myös digitaalisia palveluita painottavien julkisten toimijoiden ja maaseutusasukkaiden välillä. Tällöin kysymykseksi nousee se, välittyvätkö paikalliset subjektiiviset kokemukset ja arvot tarpeeksi hyvin osaksi melko mekaanisia ja pitkälle digitalisoituja aluesuunnittelun ja

kehittämisen prosesseja. Mahdollisuus hyötyä avoimesta datasta ja kyky osallistua sen tuottamiseen voidaan siten nähdä linkittävänä sosiaalisena pääomana, joka vahvistaa kansalaisten vuoropuhelua viranomaisten ja hallinnon instituutioiden kanssa (Woolcock 2001).

SOPULI-hankkeessa saatujen kokemusten mukaan metsänomistajat ja maaseudun asukkaat pitävät avoimia aineistoja mielenkiintoisina ja erittäin monipuolisina, ja he voivat hyödyntää niitä monissa yhteyksissä. Virtuaalinen formaatti on luonteva tapa esitellä avoimia tietokantoja, ja osallistujat pääsevät saman tien kokeilemaan jaetun informaation toimivuutta ja saatavuutta. Hankkeen toimijoiden mukaan avoimen datan aineistoja ja sovelluksia on kuitenkin monen tasoisia, ja niiden esittely ja käyttö vaativat yllättävänkin paljon perehtymistä. Kokemuksemme vahvistavat Jaakkolan (2020) ajatusta siitä, että digineuvonnalle on jatkossakin tarvetta sekä diginatiivien että ei-niin-natiivien keskuudessa. Parhaassa tapauksessa neuvojat ovat jo paikallisyhteisön tuntemia ja luottamia ”digipappeja” tai ”muutosagentteja”, joilla on jo vähintään toinen jalka paikallisessa yhteisössä ja siten mahdollisuus vaikuttaa alueella aktiivisesti (Rogers 2003; Honkaniemi & Luoto 2016). Neuvonnan tarve korostuu etenkin jatkuvasti päivittyvän avoimen datan ja siihen liittyvien sovellusten kohdalla. Tarvitaanko jopa uudenlaista ammattikuntaa, joka ylläpitää tietojaan muuttuvasta digiympäristöstä ja tuo tiedon tarvitseville heidän kielelleen käännettynä ja sopivasti annosteltuna? Avoimeksi jää kuitenkin kysymys siitä, kuka ottaisi neuvonnasta hankkeiden työntekijöitä pysyvämpää vastuuta.

On myös keskeistä ymmärtää, että maaseudun asukkaiden kyky vastaanottaa informaatiota ja asioida heille tarjottujen digitaalisten kanavien kautta ei riitä. Maaseudulle tarvitaan kykyä ja toimijuutta teknologioiden ja aineistojen hyödyntämisessä siten, että ne palvelevat erityisesti paikallisesti määriteltyjä omia tavoitteita. Maaseutu tarvitsisi enemmän erityisesti paikkatietonörttejä ja omista lähtökohdistaan ponnistavia ”hackathoneja”, jotka voivat synnyttää uutta yritystoimintaa esimerkiksi avoimen datan ympärille.

Yhteenveto

Keskityimme puheenvuorossamme analysoimaan sosiaalisen pääoman eri muotojen ja digitaalisten ratkaisujen keskinäistä suhdetta ja dynamiikkaa osana SOPULI-hankkeen toteutusta. Tarkastelu keskittyi

koronapandemian aikaan; se toimi ajallisena kehyksenä tilanteeseen, jossa ulkoiset olosuhteet loivat niin sanotun ”pakotetun kokeilun” erilaisten digitaalisista ratkaisujen toimivuudesta ja soveltuvuudesta.

Hankkeen aikana kerättyjen kokemusten ja palautteen perusteella voidaan ensinnäkin sanoa, että digitaalisen pääoman (Merisalo 2016) vahvistaminen maaseudulla on ensiarvoisen tärkeää. SOPULI-hankkeessa saatiin etenkin vanhempaa väestöä mukaan etätapahtumiin. Näin kertynyt sähköinen pääoma madaltaa kynnystä tulevaisuudessa sote-uudistuksen myötä väistämättä ainakin osaksi digitalisoituvien sosiaali- ja terveystalouden hyödyntämiseen. Lisäksi hankkeen kokemukset nostavat vahvasti esille sosiaalisen pääoman eri muotojen välisen dynamiikan. Kokemuksemme osoittavat, että siltaavalla sosiaalisella pääomalla voidaan tukea sitovan pääoman syntymistä, eivätkä ne siten sulje toisiaan pois (vrt. Honkaniemi & Luoto 2021). Siltaavalla sosiaalisella pääomalla, joka perustuu usein digitaalisiin ratkaisuihin, voidaan edistää uusien sosiaalisten verkostojen syntymistä, mutta yhteyksien vahvistaminen, syventäminen ja ylläpito edellyttävät edelleen myös fyysistä vuorovaikutusta. Näin ollen voidaan esittää, että jatkossa monet maaseudun kehittämishankkeet voisivat pohjautua erilaisiin hybridimalleihin, joissa hankkeen tilaisuuksia järjestetään sekä fyysisesti että verkon välityksellä ja toteutusmuoto valitaan tavoitteiden mukaisesti. Eräänlaisiksi hybridiratkaisuiksi ja -tiloiksi voidaan määritellä myös muun muassa virtuaaliset kyläillat, jotka mahdollistavat paikkariippumattomasti kausiasukkaiden ja maaseudulla vakituisesti asuvan väestön vuorovaikutuksen synnyttäen uusia heikkoja suhteita (*weak ties*; ne myös lisäävät niin sanottua siltaavaa sosiaalista pääomaa, jossa yhteyksiä ja tiedonvaihtoa rakennetaan muutenkin kuin oman paikallisyhteisön kesken (vrt. Granovetter 1973; Sørensen 2016).

Lisäksi digitaaliset ratkaisut voivat luoda maaseudun paikallistoimijoiden ja alueellisen hallinnon instituutioiden välille niin sanottua linkittävää pääomaa. Maaseudun asukkaiden elinympäristöstä on jo nykyään koottu valtavasti dataa muun muassa eri viranomaisten tietokantoihin. Avoimen datan kautta esimerkiksi maaseutu ympäristössä toimiva yritys voi saada oman toimintansa kannalta tärkeää tietoa, kuten esimerkiksi korjuuyrittäjien korjuukelpoisuuskartasta osoittaa. Näin ollen digitaaliset ratkaisut (esimerkiksi osallistavilla kartta- ja paikkatietopalveluilla) lisäävät myös linkittävää (*linking*) sosiaalista pääomaa (Woolcock 2001) yhdistämällä kansalaisten kokemuksia, arvoja ja näiden kautta muodostuvia

paikallisesti määriteltyjä tarpeita ylemmän tason alueellisen hallinnon, instituutioiden ja ohjelmien tavoitteisiin.

Kuten alussa mainitsimme, Lehtosen ja Voutilaisen (2021) mukaan kaupunkien ja maaseudun välinen digitaalinen kuilu on mobiiliyhteyksien latausnopeuksien mukaan tarkasteltuna syventynyt korona-aikana. Tässä puheenvuorossa esittelemiemme havaintojen ja kokemusten mukaan digitaalinen kuilu on kuitenkin varsin moniulotteinen käsite, jota ei voida tulkita vain tietoliikenneyhteyksien kattavuudessa tai nopeudessa havaittujen alueellisten erojen pohjalta. Sen sijaan digitaalisen kuilun olemassaolo ja syvyys määrittyvät digitaalisen ja sosiaalisen pääoman muotojen ja niiden välisen dynamiikan kautta. Honkaniemenä ja Luotoa (2021) myötäillen voimme todeta, että sosiaalisen pääoman muotojen yhteisvaikutuksen hahmottaminen on vahvasti maaseudun tulevaisuutta määrittävä tekijä, jonka hallinta on keskeinen osa maaseutualueiden paikalliskehittämistä tulevaisuudessa. Toisin sanoen onnistunut ja tuloksellinen maaseutukehittäminen edellyttää siltaavan ja sitovan – mutta myös linkittävän ja sähköisen – pääoman tasapainoa ja toisiaan tukevaa ohjaamista.

Kirjallisuus

- Antikainen, J., T. Honkaniemi, A. Jolkkonen, P. Kahila, A. Kotilainen, A. Kurvinen, V. Lemponen, N. Lundström, I. Luoto, T. Niemi, S. Pyykkönen, A. Rehunen, P. Saukkonen, P. Viinamäki & A. Viinikka 2017. Smart Countryside: Maaseudun palveluiden kehittäminen ja monipuolistaminen digitalisaatiota ja kokeiluja hyödyntämällä. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 9/2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-338-5>
- Dalvit, L. 2018. The language metaphor: an epistemological approach to the digital divide. Teoksessa Ragnedda, M. & G. Muschert (eds.). *Theorising digital divides*. Routledge. Amsterdam. 75–87.
- Granowetter, M. S. 1973. The strength of weak ties. *American Journal of Sociology* 78:6, 1360–1380.
- Hirvonen, T., P. Kahila, A. Kurvinen, O. Lehtonen & J. Sinerma 2020. Maaseudun valokuituinvestoinnit: Selvitys maaseudun valokuiturakentamisen tilanteesta ja toteutusmalleista sekä valokuidun saatavuuden vaikutuksesta väestönkehitykseen. Kuntaliitto, Helsinki.
- Honkaniemi, T. & I. Luoto 2021. Sitovan ja siltaavan sosiaalisen pääoman merkitys maaseudun valokuiturakentamisessa. *Maaseutututkimus* 29:2, 8–31. <https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.109001>

- Honkaniemi, T. & I. Luoto 2016. Paikallisuus ja digitalisaatio – Valokuituverkkojen merkitys maaseutualueiden kehittämisessä. Vaasan yliopiston julkaisuja, selvityksiä ja raportteja 210. Vaasa. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-721-7>
- Hyyryläinen, T., J. Helenius, K. Schmidt-Thomé, A. Jumppanen & M. Rantanen 2021. Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus osana kestävyysmuutosta. Teoksessa Hyyryläinen, T. & K. Schmidt-Thomé (toim.). Maaseudun ja kaupungin elävä suhde. Maaseutututkimus, Teema 2021. Maaseudun uusi aika ry. 165–177.
- Hämäläinen, T & K. Vataja 2020. Korona paljasti yhteiskunnan haavoittuvuuden. SITRA. Saatavissa: <https://www.sitra.fi/artikkelit/korona-paljasti-yhteiskunnan-haavoittuvuuden/> [Viitattu 09.03.2022.]
- Jaakkola, M. 2020. Digitalisaatio etenee vain kokeilukulttuurin kautta. Maaseutu.fi. Saatavissa: <https://www.maaseutu.fi/maaseutuverkosto/viestinta2/terveiset-maalta-ja-maailmalta/digitalisaatio-etenee-kokeilujen-kautta> [Viitattu 13.12.2021.]
- Kattilakoski, M., A. Husberg, H. Kuhmonen, J. Rutanen, H. Vihinen, P. Töyli, T. Lukkari, E. Osmonen, T. Väre & C. Åström 2021. Ajassa uudistuva maaseutu: Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2021–2027. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2021:12. Helsinki. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163350>
- Kuhmonen, T. 2020. Koronapandemia ja maaseudun tulevaisuudet. Teoksessa Koronapandemian hyvät ja huonot seuraukset lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 1/2020. Helsinki.
- Laki digitaalisten palvelujen ensisijaisuudesta 306/2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190306>
- Lehtonen, O. & O. Voutilainen 2021. Kaupunkien ja maaseudun välinen digitaalinen kuilu on syventynyt korona-aikana. Maaseutupoliittikka.fi. Saatavissa: <https://www.maaseutupoliittikka.fi/blog/kaupunkien-ja-maaseudun-valinen-digitaalinen-kuilu-on-syventynyt-korona-aikana> [Viitattu 8.6.2022.]
- Merisalo, M. 2016. Electronic capital: Economic and social geographies of digitalization. University of Helsinki. Department of Geosciences and Geography A43. Helsinki.
- Rannanpää, S., J. Antikainen, R. Aro, J. Huttunen, S. Hovi, K. Pitkänen, A. Strandell, K. Nurmio, A. Rehunen, H. Vihinen, O. Lehtonen, T. Muilu & M. Weckroth. Monipaikkaisuus – nykytila, tulevaisuus ja kestävyys. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:9. Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-150-6>
- Rogers, E. M. 2003. Diffusion of innovations. Fifth ed. Free Press, London.
- Sørensen, J. F. L. 2016. Rural–urban differences in bonding and bridging social capital. Regional Studies 50:3, 391–410. <https://doi.org/10.1080/00343404.2014.918945>
- Tuulentie, S. & S. Kantola 2021 Maaseudulla kaupungissa: Osallistava paikkatieto ja muut menetelmät Rovaniemen maaseutualueiden maankäytön suunnittelussa. Yhdyskuntasuunnittelu 59:2–3, 80–101. <https://doi.org/10.33357/ys.101773>
- Woods, M. 2007. Engaging the global countryside: globalization, hybridity and the reconstitution of rural place. Progress in Human Geography 31:3, 485–507.
- Woolcock, M. 2001. The place of social capital in understanding social and economic outcomes. Canadian Journal of Policy Research 2:1, 11–17.